

Jong Dudok route

Wandelen door een tuindorp

Praktische gegevens

lengte: 2 km

duur: 1 uur

vertretpunt: de wandeling is een rondgang, overal beginnen

zeker zien: Duivenstraat, Van 't Hoffplein, Spreeuwenstraat, Nassauschool en Zaluwplein met twee scholen

Wandelroute langs het werk van Dudok

In de wijk Oost in Hilversum loopt de 'Jong Dudok' wandelroute langs waardevolle ontwerpen van architect Willem Marinus Dudok. Veel woningen met de daarbij behorende straten, plantsoenen en openbare gebouwen zijn van zijn hand. Veel woningen in deze buurt zijn gerestaureerd of vernieuwd. Bij de nieuwe woningen is het oorspronkelijk historische beeld zoveel mogelijk intact gebleven. Vandaar de naam 'Jong Dudok'.

De route

Deze folder volgt in grote lijnen de 'Jong Dudok route' van de ANWB. De route is herkenbaar aan zeshoekige bordjes die bevestigd zijn aan lantaarnpalen e.d. Er is ook aandacht voor objecten die in de buurt van de route liggen en die uw bezoek meer dan waard zijn.

Gemeentearchitect Dudok

Willem Marinus Dudok werd in 1884 geboren in Amsterdam. Eind jaren twintig werd hij gemeentearchitect van Hilversum. Ruim vijf decennia lang ontwierp Dudok in deze stad in totaal 25 woningbouwcomplexen. De kwaliteit van Dudoks woonbuurten ligt in de expressief ontworpen hoekpartijen, de zorgvuldige ruimtelijke indeling en de variatie van dakhoogten en rooilijnen. Meestal staan de huizen niet op zichzelf, maar maken ze deel uit van een stedenbouwkundig plan. Zo tref je in het midden van de woonbuurten vaak een school aan: een gebouw met een verticaal accent in de vorm van een toren of schoorsteen. Zijn meest beroemde bouwwerk is zonder twijfel het raadhuis van Hilversum. In 1974 overleed Dudok op 89-jarige leeftijd. Hij ligt begraven op de door hemzelf ontworpen Noorderbegraafplaats in Hilversum.

Architect Wormser

Behalve Dudok is ook de geestverwante architect Wormser aan de slag geweest in de wijk Oost, volgens Dudoks stedenbouwkundige plan. Architect Wormser (1878-1935) is vooral bekend van het mooie schooltje dat hij heeft ontworpen aan het Van 't Hoffplein. Maar hij heeft in de wijk meer gedaan: de huizenblokken tussen bijvoorbeeld de Merelstraat, de Minckelersstraat en de Kamerlingh Onnesweg zijn van zijn hand. Wormser heeft ook samengewerkt met architect Berlage aan de Beurs van Berlage in Amsterdam.

De buurten Liebergen en de Kleine Drift

In Hilversum Oost liggen de buurten Liebergen en de Kleine Drift. Liebergen is van oudsher een tuindorp uit de jaren twintig waar veel gezinnen wonen. Een deel van het gebied is genomineerd om beschermd dorpsgezicht te worden en heeft de kwaliteiten van een hoogwaardige stedenbouw en historische (Dudok) architectuur. Tijdens de herstructurering aan het begin van deze eeuw, is de authentieke uitstraling van de wijk weer teruggebracht met vernieuwing en restauratie. Naast Liebergen ligt het Zwaluwplein in de Kleine Driftbuurt. Ook hier zijn woningen van Dudok gerenoveerd en vernieuwd.

Bijzonder

1 De Duivenstraat

De Duivenstraat is een rijksmonument. Hier ontwierp Dudok in 1928 woningen voor mensen met weinig geld. De woningen zijn dan ook erg klein: een benedenverdieping en een vliering. Het is nu bijna niet voor te stellen dat er hele gezinnen in woonden. De kwaliteit van de Duivenstraat ligt niet zozeer in de huizen op zich, maar in het ensemble als geheel. De straat kent aan het begin en het einde een vernauwing en een verhoging van huizen met groene houten gevels die een landelijke uitstraling hebben. Tussen deze vernauwingen ligt een breder stuk met een plantsoentje. De toren van de Nassauschool staat precies in de as die over de lengte van het plantsoentje loopt en is dan ook vanuit de Duivenstraat goed te zien. De Duivenstraat is in 2003 gerestaureerd, waarbij het oorspronkelijke uiterlijk het uitgangspunt was. De straat ziet er nu weer bijna uit als in 1928, maar de woningen zijn nu groter. Sommige zijn samengevoegd. Van de 37 woningen zijn er 25 overgebleven, waardoor deze huizen soms twee of drie voordeuren hebben. De lage woningen in het midden van de straat hebben aan de achterkant een uitbreiding gekregen waardoor ze twee keer zo groot werden. Deze uitbreidingen zijn niet vanaf de straat te zien.

2 Merelstraat

De woningen van Dudok zijn begin deze eeuw opnieuw nagebouwd volgens de oorspronkelijke ontwerptekeningen van Dudok. Maar om ze ruimer te maken, zijn de daknokken iets hoger en zijn de woningen aan de achterkant uitgebreid. De woningrijen kennen door hun gevellijnen, ramen, daklijsten en niet te vergeten door de zogenaamde 'boekensteunen', elk een opmerkelijke compositie.

3 De Nassauschool

Dudok ontwierp zo'n 20 scholen voor de snelgroeende gemeente Hilversum. Iedere school is weer anders. Vaak staan ze midden in de woonwijk, stijgen ze boven de woonhuizen uit (meestal met een torentje) en hebben ze een andere architectuur dan de woningen met hun bakstenen muren en schuine pannendaken. Voor Dudok waren de scholen het sociale en ook het architectonische middelpunt van de wijk; een rol die elders vaak voor kerken is weggelegd.

De Nassauschool heeft drie vleugels die beginnen op dezelfde hoogte als de omliggende woningen en die samenkomen bij de toren. De speelplaats is altijd goed afgesloten van de openbare weg. De Nassauschool heeft meer gekleurde tegels, meer bloembakken en kent meer 'ongewone' vormen dan de woonhuizen.

4 Spreeuwenstraat

De auto's die over de brede Jan van der Heijdenstraat rijden, kunnen door de Spreeuwenstraat de Nassauschool met het torentje zien. Ook in de Spreeuwenstraat gebruikte Dudok voor zijn woningen het baksteen, de rode dakpannen en af en toe de traditioneel landelijke, groene planken op de bovenverdieping. In de Spreeuwenstraat lukte het hem niet om de woningen 'gewoon' te houden. Vooral het hoekhuis op Jan van der Heijdenstraat 279 is een compositie van vlakken en kleuren met een opzij uitstekend raam als duiventil, uitkijkpost of blikvanger. Dudok maakte van deze hoek zoveel werk, omdat hij weet dat er veel mensen voorbijrijden die dit kunnen zien. De Jan van der Heijdenstraat is een breed opgezette doorgaande weg met veel groenstroken en bomen. Het is bedoeld als tegenhanger van de smallere buurtstraatjes en als bufferzone tussen de buurten onderling. Het vele groen is een onderdeel van de tuinstadgedachte. De groene, ruim opgezette, doorgaande straten moeten in een tijd dat nog maar enkele Hilversummers een auto hadden, een nog weidser gevoel hebben gegeven dan nu.

5 Zwaluwbuurt met twee scholen

In de Zwaluwbuurt heeft Dudok woningen aan de Nachtegaalstraat, het Zwaluwplein, de Zwaluwstraat en de Jan van der Heijdenstraat ontworpen. Een drietal door hem ontworpen scholen vormt het hart van dit complex (Jan van der Heijdenschool is de jaren 80 afgebroken). Een lichte knik in de Zwaluwstraat wordt geaccentueerd door een huizenhoog scharnier. Daarin bevinden zich slaapkamers met kleine ritmische vensters. Het Zwaluwplein heeft haar oude glans bijna terug. In 2010 zijn woningen gerenoveerd en deels samengevoegd en zijn zestien woningen vernieuwd, waarbij het oorspronkelijk historische beeld zoveel mogelijk intact is gebleven. Wooncorporatie Dudok Wonen ontwikkelt een plan om het buurthuis op het plein te vernieuwen.

6 De Minckelersschool van Dudok

Aan de Minckelersstraat ontwierp Dudok drie schoolgebouwen. De twee overgebleven scholen heten nu de Minckelersschool. Je kunt aan de lage ramen zien welk deel van de school de kleuterschool is. Kleuters mochten van Dudok naar buiten kijken. Ook is deze school veel kleurrijker dan de andere gebouwen. De speelplaatsen zijn weer veilig van de weg afgesloten. Nergens kunnen kinderen zomaar de weg oprennen. De blokkencompositie van het gebouw aan de andere kant mondt uit in een toren. Deze toren kijkt uit over het hele buurtje. (Met deze stijl van blokken stapelen, 'het romantisch kubisme' is Dudok beroemd geworden. Zijn raadhuis is ook een compositie 'blokken' die uitkomt bij een toren.) De toren is vanuit het Zwaluwplein goed te zien. De woningen aan de Nachtegaalstraat gaan bijna naadloos over in het eraan grenzende schoolgebouw.

7 Villa Industria

Het voormalige terrein van de gasfabriek aan de Kleine Drift is herontwikkeld tot een woongebied in combinatie met vrijetijdsvoorzieningen. De naam Villa Industria verwijst naar zowel de woonfunctie als het industriële verleden.

8 Jan van der Heijdenstraat & Marconistraat

Deze woningen van Dudok zijn nagebouwd volgens de oorspronkelijke ontwerptekeningen van Dudok. Maar om ze ruimer te maken, zijn de daknoken iets hoger en zijn de woningen aan de achterkant uitgebreid. Dudok ontwierp geen afzonderlijke woningen, maar huizenblokken met een uitstraling van een luxe woonwijk. Net als overal zie je dat Dudok aan de hoeken van zijn woningenrijen veel aandacht besteedt. De daklijnen gaan van laag naar hoog.

9 Van 't Hoffplein

Het Van 't Hoffplein is een prachtig voorbeeld van de stedenbouw van Dudok. Midden in de wijk met smalle straatjes komt de wandelaar in een ruime rechthoekige 'kamer'. De school aan het plein staat ook hier weer in het midden van de buurt en heeft een torentje, maar is deze keer niet van Dudok. In de tijd van de verzuiling mochten katholieke scholen alleen door katholieke architecten worden ontworpen en het liefst door katholieke aannemers gebouwd worden. Dudok was niet katholiek, maar zijn collega Wormser wel. Je kunt aan het gebouw goed zien dat Wormser en Dudok opvattingen deelden: de ronde uitbouw aan de school heeft zulke lage ramen dat ook de kleuters naar buiten kunnen kijken. Ook is de speelplaats niet aan de straatkant, maar aan de veilige achterkant van het gebouw. Dudok hield zijn plantsoenen midden in de buurten zo weids mogelijk. Dit was vaak moeilijk om vol te houden. Kleine boompjes worden groot, er verschijnen glasbakken en wipkippen en dan is er nog het parkeerprobleem. Aan het Van 't Hoffplein is nu een aparte kinderspeelplaats naast de school ontworpen. Om daar te komen moet je als volwassene gebukt door een kinderpoortje. De ontwerpers van het speelplein hebben op de grond van de speelplaats de ontwerptekeningen van de huizen van Dudok op ware grootte aangebracht. Opvallend is het kleine keukentje van nog twee meter in de lengte en de WC waarvan de deur bijna niet meer dicht kan als er iemand op zit.

10 Van 't Hoffbuurt

De woningen van Wormser in de Van 't Hoffbuurt sluiten naadloos aan op de ontwerpen van Dudok. De komende jaren wordt door wooncorporatie Dudok Wonen de oude architectuur in ere hersteld door onder andere de authentieke deuren en ramen met roedeverdeling te plaatsen. Naast de woningen van Wormser worden ook vier woningen van Dudok aan de Kamerlingh Onnesweg in oorspronkelijke stijl teruggebracht.

Omgeving

11 Lorentzschool

Dit rijksmonument is ontworpen door Dudok en gebouwd in 1930. De vroegere Valeriuschool en Marnixschool is door Dudok ontworpen als dubbele school met een gemeenschappelijk gymnastieklokaal. Het gebouw bestaat uit twee bouwblokken die haaks op elkaar staan. In de hoek is een trap ontworpen. Het trappenhuis heeft een halfronde uitbouw die van de grond wordt opgeheven door een met blauwe tegels versierd zuiltje.

12 Mussenstraat

Dudok ontwierp in de Mussenstraat zorgvuldig gecreëerde hoekpartijen; ze omvatten de lijnrechte rijtjeshuizen. De lange, hellende daken op de hoek zijn een opmaat voor de verticale volumes die de lucht insteken. Deze bouwblokken zijn, zelfs vanuit een voorbijrijdende trein, in een oogopslag te vatten.

13 Eksterstraat

Bij de woningen aan de Eksterstraat, Mezenstraat, Reigerstraat, Spechtstraat ontwierp Dudok in het oog springende hoekpartijen met rijtjeshuizen ertussen.

Dudok in Hilversum

Hilversum beschikt over een tweede route die je langs allerlei woningbouwprojecten, scholen en openbare gebouwen leidt, waaronder het wereldberoemde raadhuis. Het startpunt van deze route bevindt zich op loopafstand: tegenover het station. U kunt hiervoor langs de Dudokwoningen aan de Edisonstraat en het Edisonplein wandelen. Het Dudok Architectuur Centrum in het raadhuis van Dudok heeft een tentoonstelling over het leven en werk van Dudok. Meer informatie vindt u op www.dudokarchitectuurcentrum.nl.

De wandelroute is een geschenk van wooncorporatie Dudok Wonen aan de Hilversummers, zodat het werk van architect Dudok en zijn tijdgenoten voor iedereen is te bekijken. De corporatie beheert veel woningen van Dudok en wil dit erfgoed behouden. De route is in samenwerking met gemeente Hilversum en ANWB vormgegeven.

DUDOK
WONEN ■ ■ ■ ■

Dit is een uitgave van Dudok Wonen in 2020. www.dudokwonen.nl

Teksten Dudok Wonen i.s.m. Pieter Rings. Fotografie Jan Derwig.
Foto Dudok uit familiearchief. Ontwerp Gé grafische vormgeving.